

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

Bakalářská práce

2004

Jana Plesníková

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd**

Institut ekonomických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VÝVOJ NEZAMĚSTNANOSTI PO
ROCE 1989 V ČR S ANALÝZOU VLIVU
DEMOGRAFICKÝCH FAKTORŮ NA
DÉLCE TRVÁNÍ NEZAMĚSTNANOSTI
V OKRESE VSETÍN**

VYPRACOVAL:	Jana Plesníková
KONZULTANT:	Ing. Ivo Koubek
OBOR STUDIA:	ekonomie
AKADEMICKÝ ROK:	2003/2004

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne

.....

1. Úvod

Nezaměstnanost, respektive míra nezaměstnanosti, je jedním z hlavních hospodářských ukazatelů země. Patří mezi nejdůležitější charakteristiky výkonnosti ekonomiky - čtyři základní makroekonomické ukazatele - HDP, nezaměstnanost, platební bilance a inflace. Všechny tyto veličiny jsou navzájem propojeny a představují prostředek k hodnocení stavu ekonomiky. Ve své práci se zaměřím na ukazatel nezaměstnanosti a jistým způsobem se dotknu i těch ostatních.

V České republice se problém nezaměstnanosti vynořil prakticky až po roce 1989. Má práce je tedy zaměřená na období po tomto roce. Chci se pokusit popsat vývoj nezaměstnanosti v ČR a provést analýzu vlivu demografických faktorů na délku nezaměstnanosti v okrese Vsetín.

V druhé kapitole se zaměřím na definici nezaměstnanosti a míry nezaměstnanosti včetně způsobů měření. V třetí kapitole popíši krátce situaci na trhu práce před rokem 1989, nastíním výchozí podmínky na trhu práce, které významně ovlivnili trh práce po roce 1989. Hlavní náplní této kapitoly bude analýza vývoje nezaměstnanosti v ČR v devadesátých letech, kterou jsem rozdělila do dvou částí. První zahrnuje vývoj po roce 1989 do roku 1995. Druhá část je věnována nezaměstnanosti od roku 1996. Ve čtvrté kapitole seznámím čtenáře se základními charakteristikami okresu Vsetín. V další, páté, kapitole vysvětlím *duration model*, který jsem použila k analýze vlivu demografických faktorů na délku nezaměstnanosti v okrese Vsetín. V šesté kapitole vyhodnotím výsledky získané pomocí *duration analysis* a pokusím se najít jejich příčiny.

2. Definice nezaměstnanosti a její výpočet

2.1 Zaměstnaní, nezaměstnaní, mimo pracovní sílu

Populaci dělíme z hlediska trhu práce na ekonomicky aktivní obyvatelstvo, tj. zaměstnaní a nezaměstnaní, a obyvatelstvo ekonomicky neaktivní.

Zaměstnaní jsou všechny osoby 15-ti leté a starší, které během referenčního týdne byly buď placeným zaměstnancem nebo vlastním zaměstnavatelem. Nezáleží přitom na tom, zda jejich pracovní aktivita měla trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter a zda měly jedno nebo více souběžných zaměstnání, jsou považovány za zaměstnané. Formální vazbou k zaměstnání se rozumí především pracovní poměr (v současné legislativní úpravě pracovní smlouva, jmenování a volba), dále dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti.

Za zaměstnané jsou považováni i učni, kteří dostávají mzdu, plat nebo odměnu podle stejného principu jako jiné osoby. Obdobně studenti, osoby v domácnosti a další osoby zabývající se především mimoekonomickými aktivitami, kteří však v referenčním období byli navíc v zaměstnání, jsou také považováni za zaměstnané. Do skupiny zaměstnaných naopak nejsou automaticky zahrnovány osoby na další mateřské (rodičovské) dovolené.

Zaměstnavatelé a pracovníci na vlastní účet jsou považováni za zaměstnané ve vlastní podniku. Za zaměstnané ve vlastním podniku se považují i pomáhající rodinní příslušníci.

Podzaměstnaní jsou všechny osoby v placeném zaměstnání nebo osoby pracující ve vlastním podniku, a které byly nebo nebyly v práci, které nedobrovolně pracovaly kratší dobu, než je normální pracovní doba určená pro danou činnost a které během referenčního období hledaly

práci nebo byly připraveny nastoupit do další práce. Nezahrnují se sem osoby nepracující déle než 4 týdny.

Definice nezaměstnanosti se často liší mezi různými zeměmi, což je nutno brát v úvahu při mezinárodním srovnávání ukazatelů. Přesto lze nalézt obecné podmínky, které musí osoba splňovat, aby byla považována za nezaměstnanou:

- schopnost pracovat (vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, věku, ...),
- osoba musí projevit ochotu pracovat, tzn. očekává se od ní určitá aktivita při hledání zaměstnání, např. registrace na úřadu práce,
- osoba je v daný okamžik bez práce.

Tyto tři požadavky jsou obsahem definice nezaměstnanosti podle Mezinárodní organizace práce (ILO) v Ženevě.

Český statistický úřad (ČSÚ) používá k odhadování výše nezaměstnanosti v ČR Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS) a definuje nezaměstnanost v souladu s požadavky ILO. Za nezaměstnané jsou považovány všechny osoby 15-ti leté a starší, které ve sledovaném období souběžně splňovaly následující tři podmínky:

- byly bez práce,
- hledaly aktivně práci,
- byly připraveny k nástupu do práce, tedy během sledovaného období byly připraveny nastoupit okamžitě nebo nejpozději do 14 dnů do placeného zaměstnání nebo sebezaměstnání.

Za aktivní hledání práce VŠPS považuje nejen registraci u úřadu práce, ale i registraci u soukromých zprostředkovatelen práce, hledání práce přímo v podnicích, využívání inzerce, podnikání kroků pro založení vlastní firmy apod. Na základě toho pak VŠPS dělí nezaměstnané na registrované (ta část nezaměstnaných, která využívá služeb úřadu práce nebo zprostředkovatelen) a neregistrované (nejsou registrováni na úřadu práce, hledají práci jinou formou než prostřednictvím úřadů práce).

V evidenci úřadu práce se jako nezaměstnané uvádějí všechny osoby, které nejsou v pracovním poměru, nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost, ani se soustavně nepřipravují na povolání, a které požádaly o zprostředkování zaměstnání úřad práce. Implicitně se přitom předpokládá, že jde o osoby, které chtějí a mohou pracovat, nenašly však vhodné pracovní místo. Uvedený předpoklad je právě zdrojem zkreslení úrovně registrované nezaměstnanosti. Započítává totiž osoby, které ve skutečnosti mohou, ale z různých důvodů nechtějí pracovat, naopak nezapočítává ty jedince, kteří nemohou najít zaměstnání, ale nepožádali o pomoc při hledání úřad práce.

Obyvatelstvo ekonomicky neaktivní je ta část populace, která nepatří do obou výše uvedených kategorií. Jedinou výjimkou je skupina osob, které práci nehledají, protože ji již našly, ale nástup je stanoven na pozdější dobu. Tyto osoby jsou podle definice Eurostatu zařazeny rovněž mezi nezaměstnané.

2. 2 Měření nezaměstnanosti v České republice

V ČR jsou ukazatele míry nezaměstnanosti monitorující stav na trhu práce vypočítávány dvěma odlišnými způsoby. První vykonává Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) podle podkladů získaných od úřadů práce. Druhý způsob výpočtu je pomocí výběrového šetření pracovních sil, který provozuje Český statistický úřad (ČSÚ). V médiích se převážně uvádí ta míra nezaměstnanosti, kterou zveřejňuje Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Ukazatel výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) je u nás méně frekventovaný, používá se hlavně pro mezinárodní srovnávání a je zjišťován jak v zemích EU, tak v zemích kandidátských.

Při zjišťování obou měr nezaměstnanosti se užívají odlišné metodiky, které zapříčiňují určité odlišnosti. Tyto rozdíly budou v následujících řádcích popsány.

2.2.1 Registrovaná míra nezaměstnanosti

Míra registrované nezaměstnanosti poskytovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí (MPSV) je podíl, jehož konstrukce vychází z údajů, které jsou poskytovány úřady práce v jednotlivých okresech. Podíl je konstruován takto:

- čitatel je tvořen počtem neumístěných uchazečů o zaměstnání evidovaných na ÚP podle trvalého bydliště uchazeče,
- jmenovatel představuje celkovou pracovní sílu, tj. počet zaměstnaných získaných z VŠPS a počet registrovaných neumístěných uchazečů o zaměstnání evidovaných Úřady práce.

2.2.2 Míra nezaměstnanosti podle VŠPS

ČSÚ provádí každé čtvrtletí speciální šetření nazvané Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS). Na jeho základě pak kromě jiného stanovuje tzv. obecnou míru nezaměstnanosti.

Míra nezaměstnanosti je v tomto případě konstruována takto:

- čitatel je tvořen počtem nezaměstnaných podle VŠPS (zahrnuje nezaměstnané podle definic ILO, tedy jak registrované, tak neregistrované),
- ve jmenovateli je pracovní síla tvořena součtem těchto nezaměstnaných (registrovaných i neregistrovaných nezaměstnaných) a zaměstnaných VŠPS.

Šetření ČSÚ není zaměřeno pouze na nezaměstnanost, ale věnuje se ekonomické aktivitě obyvatel žijících v bytech v mnoha aspektech. Provádí se kontinuálně s cílem zjistit charakteristiky sociálního i ekonomického postavení obyvatelstva na území celé republiky. Předmětem šetření VŠPS jsou domácnosti bydlící v náhodně vybraných bytech. Šetření podléhají všechny osoby bydlící ve vybraném bytě

nepřetržitě po dobu minimálně 3 měsíců, přičemž není rozhodující a není ani sledováno, mají-li zde pobyt trvalý, přechodný, dlouhodobý či nehlášený. Výjimkou jsou vojáci základní služby. U osob mladších než 15 let se sledují jen základní údaje týkající se vztahu k osobě v čele domácnosti, věku, pohlaví, národnosti a státní příslušnosti. Za osoby starší 15-ti let se vyplňují další otázky, které popisují jejich uplatnění na trhu práce. Šetření se nevztahuje na osoby bydlící dlouhodobě v hromadných ubytovacích zařízeních. Proto jsou údaje určitých skupin obyvatelstva, zejména cizích státních příslušníků žijících a pracujících na území republiky, k dispozici v omezené míře. Podle doporučení Eurostatu lze údaje za tyto osoby získat buď z administrativních zdrojů nebo zvláštním šetřením organizovaným zásadně mimo rámec VŠPS.

Z výsledků VŠPS jsou konstruovány specifické míry nezaměstnanosti pro určité sociologické, věkové či jiné skupiny obyvatelstva, míra registrované či míra neregistrované nezaměstnanosti.

Rozsah šetření a charakteristiky zaměstnanosti a nezaměstnanosti osob bydlících ve vybraných bytových domácnostech plně odpovídají definicím Mezinárodní organizace práce (ILO) a metodickým doporučením Eurostatu. Za nezaměstnané jsou pokládány všechny osoby podle definice ÚP. Kromě těchto osob jsou podle definice Eurostatu za nezaměstnané pokládáni i ti, kteří zaměstnání již našli, ale nástup byl stanoven na pozdější dobu. Pokud osoby nesplňují alespoň jednu ze tří podmínek, jsou posuzovány jako zaměstnané nebo ekonomicky neaktivní.

2.2.3 Rozdíl mezi mírou nezaměstnanosti poskytovanou MPSV a ČSÚ

Míra nezaměstnanosti je podíl, kde v čitateli je počet nezaměstnaných a ve jmenovateli pracovní síla. Podle toho, jakým způsobem se počet nezaměstnaných při výpočtu míry nezaměstnanosti získává, lze rozlišit: - obecnou míru nezaměstnanosti, která je získána z výsledků VŠPS podle mezinárodních definic a doporučení;

- registrovanou míru nezaměstnanosti, kde jsou za nezaměstnané považováni na úřadech práce registrovaní neumístění uchazeči o zaměstnání.

Míra nezaměstnanosti ČSÚ se tak od té z ministerstva práce liší nejen kvůli jinému způsobu zjišťování, ale také rozdílnou metodikou. Za nezaměstnané jsou podle definice ILO považovány osoby, které v referenčním období neměly žádné zaměstnání, neodpracovaly ani jednu hodinu za mzdu nebo odměnu a aktivně hledaly práci, do které by byly schopny nastoupit nejpozději do dvou týdnů. Od 1. ledna 2002 byl plně harmonizován dotazník VŠPS se standardem Eurostatu včetně otázek kladených respondentovi. Prioritou je dotaz na ekonomickou aktivitu respondentů v referenčním týdnu. Jestliže respondent uvedl, že v tomto týdnu pracoval alespoň 1 hodinu, je podle metodiky ILO klasifikován jako osoba v zaměstnání. Podle ILO nejsou jako nezaměstnaní klasifikováni rovněž ti, kteří sice patří mezi registrované uchazeče, ale nehledají si aktivně práci. Ve VŠPS proto náležejí do kategorie ekonomicky neaktivních.

Tab. 2. 1: Rozdíl mezi metodikou MPSV a VŠPS zachycuje následující tabulka

registrovaní uchazeči o zaměstnání nesplňující podmínky ILO pro zařazení mezi nezaměstnané	registrovaní uchazeči o zaměstnání splňující podmínky ILO pro zařazení mezi nezaměstnané	registrovaní nezaměstnaní splňující podmínky ILO pro zařazení mezi nezaměstnané
Registrovaní na Úřadech práce (MPSV)		
	Nezaměstnaní podle ILO (VŠPS)	

Zdroj: ČSÚ

Je-li tedy rozdílná definice nezaměstnaného i sám způsob zjišťování, potom se údaje o nezaměstnanosti z MPSV a z VŠPS budou zcela logicky

lišit. Obecně však neplatí, že by jeden z údajů byl vyšší a druhý nižší – oba v čase kolísají, jednou je vyšší nezaměstnanost podle MPSV, jindy zase nezaměstnanost zjištěná VŠPS. Oba ukazatele se navzájem doplňují. Rozdíly v uvedených ukazatelích jsou obvyklé i v členských zemích Evropské unie. Tedy pro dobrý přehled o problematice nezaměstnanosti je třeba sledovat ukazatele z VŠPS i MPSV.

Použitá metodika ČSÚ je minimálně ovlivnitelná specifiky legislativy i ekonomickými podmínkami konkrétní země. Z tohoto důvodu lze výsledky považovat za objektivní nástroj pro porovnávání úrovně trhu práce mezi všemi zeměmi, které na tuto metodu přistoupily.

VŠPS umožňuje proti běžnému výkaznictví kvalifikovaně odhadnout výši zaměstnanosti v organizacích a firmách včetně samostatné činnosti osob podnikajících podle živnostenského zákona a dalších právních norem. Škála výsledků je velice široká. Je zjišťována aktuální struktura zaměstnanosti podle pohlaví, věku a kvalifikace, odvětví a charakteru zaměstnání respondentů. Dále jsou šetřeny údaje o výši odpracované doby, o rozsahu podzaměstnanosti, o struktuře nezaměstnanosti z hlediska sociálního, profesního, kvalifikačního, délky trvání nezaměstnanosti atd.

3. Analýza trhu práce v České republice

V této kapitole se zaměřím na analýzu českého trhu práce před rokem 1989 v průběhu 90. let. Více se budu věnovat mikroekonomické analýze. Budu analyzovat faktory, které stály v pozadí transformačního procesu trhu práce, známého z příkazové ekonomiky, na trh práce tržních ekonomik.

3. 1 Situace na trhu práce před rokem 1989

Otevřená nezaměstnanost v centrálně plánovaných ekonomikách (CPE) a tedy i v České republice před rokem 1989 v podstatě neexistovala. CPE se vyznačovala plnou zaměstnaností, dokonce se projevoval neustálý nedostatek pracovních sil. Oficiální míra nezaměstnanosti byla nulová. Avšak plná zaměstnanost existovala pouze ve statistickém smyslu, to znamená, že všichni práceschopní obyvatelé pobírali mzdu či plat. Vyplývalo to z povinnosti pracovat. Nelze však tvrdit, že plná zaměstnanost existovala v ekonomickém smyslu, čili že všichni pracovníci pracovali s takovou intenzitou a v takové kvalitě, aby se produkt jejich práce rovnal mzdě, kterou dostávali. Otevřená nezaměstnanost v tržních ekonomikách byla v CPE nahrazena skrytou nezaměstnaností, to znamená, že v situaci, kdy by dnes pracovník pobíral podporu v nezaměstnanosti, před rokem 1989 dostával mzdu. Do výrobního procesu byly zapojeny všechny zdroje, které však byly alokovány a využívány s minimální efektivitou.

Oproti západním ekonomikám se u nás vyskytovala vysoká zaměstnanost žen a důchodců. Pracovní síla byla minimálně mobilní. Zaměstnání v podniku bylo považováno za celoživotní záležitost. Také z tohoto důvodu byly profesní postupy spojovány především s ideologickou konformitou a s upřednostňováním služebně starších pracovníků. Neefektivnost využití trhu práce se projevovala ve velmi nízké produktivitě práce, tedy práce nebyla ohodnocena tak, jak by tomu bylo na volném trhu.

Přezaměstnaností se vyznačovala hlavně specifická odvětví, kam se výroba soustředila. Týkalo se to hlavně zemědělství, stavebnictví a těžkého průmyslu. To se silně odrazilo jednak na struktuře ekonomiky, jednak na růstu nezaměstnanosti po začátku reforem. Uzavírání těchto neefektivních podniků totiž doprovázelo mohutné propouštění zaměstnanců, i když Českou republiku to v první polovině 90. let narozdíl od ostatních tranzitivních zemí výrazně nepostihlo.

3. 2 Český zázrak nízké nezaměstnanosti - 1. polovina 90. let

Vývoj míry nezaměstnanosti v ČR v první polovině 90. let se výrazně lišil od vývoje tohoto ukazatele v ostatních transformujících se ekonomikách. Toto období bylo ve srovnání s ostatními tranzitivními ekonomikami vnímáno jako příznivé. Míra nezaměstnanosti až do roku 1996 nepřesáhla 5 %. To samozřejmě vyvolalo vlnu diskusí o příčinách "českého zázraku". Standardně se uvádí několik níže uvedených důvodů.

Bezprostředně po zahájení reforem došlo k výraznému poklesu produkce ve všech transformujících se zemích. To bylo doprovázeno růstem nezaměstnanosti, protože byly uzavírány neefektivní podniky vyznačující se přezaměstnaností. ČR však tento trend nenásledovala. Dále docházelo k poklesu zaměstnanosti, a to ve všech bývalých CPE. Jak ale uvidíme, vývoj zaměstnanosti nemůžeme v případě transformace považovat za doplněk nezaměstnanosti.

3. 2. 1 Růst soukromého sektoru

Česká ekonomika byla zřejmě nejsilněji regulovanou ekonomikou ze všech bývalých CPE, což byl důsledek normalizace po roce 1968. Vzhledem k tomu zde prakticky neexistoval soukromý sektor narozdíl např. od Polska. Proto se často tvrdí, že právě vznik soukromého vlastnictví a podnikání "nasával" pracovníky uvolněné ze státního

sektoru. S tímto argumentem se dá souhlasit pouze částečně, můžeme k němu mít dvě důležité výtky:

1. Je pravda, že zaměstnanost v soukromém sektoru strmě rostla, jak můžeme vidět v níže uvedené tabulce 3.1. Tento růst si však musíme rozdělit na dvě části - na staré výroby, které byly privatizovány, a na nově vznikající podniky (pouze ty zajišťují vznik nových pracovních míst). Pokud bychom takové očištění provedli, dostali bychom číslo "nasátých" pracovníků mnohem nižší.

2. Skutečně nové podniky nasávají propuštěné zaměstnance z uzavíraných podniků? Odpovědí je, že velice často tomu tak nutně být nemusí. Do nových výroby často naopak schopní zaměstnanci, po kterých je na trhu práce poptávka ze strany zaměstnavatelů, odcházejí dobrovolně - jedná se o tok nazývaný job-to-job. Například mezi lety 1992-1997 dobrovolně změnilo zaměstnavatele 39% pracovníků a podnikat začalo 13% pracovníků, naopak jen 17% pracovníků mělo zkušenost s nezaměstnaností.¹ To tedy znamená, že nově vzniklý soukromý sektor ani tak neabsorboval propuštěné zaměstnance, ale spíše je ze stávajících podniků přetahoval. Jako následek pak vzniká situace, kdy ve starých podnicích zůstávají často méně kvalitní pracovníci, což má negativní vliv na fungování takového podniku.

Tab. 3.1: Zaměstnanost podle národohospodářských sektorů v letech 1990 - 1996 (v %)

Sektor	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Primární	11,8	10,1	8,6	6,8	6,9	6,3	6,0
Sekundární	45,4	46,5	44,8	44,7	42,2	41,5	40,9
Terciární	42,8	43,4	46,6	48,5	50,9	52,2	53,1

Zdroj: M. Horálek, Vývoj hospodářství, zaměstnanosti, trhů práce a migrace v České republice v letech 1990 až 1997, VÚPSV, 1997

3. 2. 2 Růst terciárního sektoru a pokles primárního sektoru

Růst služeb a celého terciárního sektoru byl v období před rokem 1989 v ČR potlačen a silně zaostával za vyspělými tržními ekonomikami. Na počátku transformace se očekávalo, že odvětvová struktura v bývalých CPE se bude přibližovat vyspělým ekonomikám, kde dominantní úlohu hraje terciární sektor. Proto je dalším často uváděným důvodem české nízké míry nezaměstnanosti v první polovině 90. let růst terciárního sektoru, který měl opět fungovat jako houba nasávající propuštěné pracovníky ze sektoru primárního a sekundárního. Skutečně však došlo k takovému vývoji?

Z dat v tabulce 3.1 se může zdát tento vliv naprosto evidentní. Opravdu došlo k relativnímu růstu významu terciárního sektoru, který se zvýšil o víc jak 10 procentních bodů. Při této argumentaci musíme být velmi opatrní. K úplně jiným závěrům dojdeme, pokud zaměříme analýzu na absolutní změnu počtu pracovníků ve sledovaných sektorech. Jak můžeme vidět v tabulce 3.2, v primárním sektoru se snížil počet pracovníků mezi lety 1990 - 1995 o víc jak 400 000 zaměstnanců, v sekundárním pak o téměř 260 000 zaměstnanců, což je v součtu ztráta asi 660 000 zaměstnanců. Naproti tomu zaměstnanost v terciárním sektoru vzrostla jen o necelých 330 000 zaměstnanců. To je čistá ztráta zhruba 330 000 pracovních míst (okolo roku 1993 dosahovala tato ztráta zhruba 500 000 pracovních míst - viz. níže).

¹ ČSÚ (okaz ze str. 19)

Tab. 3. 2: Zaměstnanost v národohospodářských sektorech v letech 1991-1996

	1990	1995	Rozdíl
Primární	819 580	405 437	-414 143
Sekundární	2 241 014	1 986 728	-254 286
Terciární	2 290 648	2 619 480	328 832

Zdroj: Statistické ročenky ČSÚ

Můžeme konstatovat, že terciální sféra zdaleka nedokázala absorbovat tolik zaměstnanců, kolik by se na první pohled mohlo zdát.

Mzdový faktor navíc zvýhodňoval terciární sektor před ostatními. Situace byla příznivá pro terciární sektor, negativně se však projevila na ostatních. V tabulce 3. 2 můžeme vidět odlišný vývoj sektorů národního hospodářství.

Primární sektor obsahuje zemědělství, myslivost, lesní hospodářství, rybolov a dobývání nerostných surovin (A až C OKEČ). Sekundární sektor tvoří průmysl a stavebnictví (D až F OKEČ) a terciární sektor ostatní odvětví (G až O OKEČ). Jak vidíme, největší úbytek zaznamenal sektor primární. Tento pokles setrval i v druhé polovině 90. let. Sekundární sektor zeštíhlal také, avšak oproti primárnímu v menší míře. Je to důsledek historického vývoje ČR.

Přestože se socialismus vyznačoval industrializací, na České republice to nenechalo tak dalekosáhlé důsledky ve srovnání s ostatními tranzitivními ekonomikami, neboť vysoký podíl průmyslu v národním hospodářství existoval již před 2. světovou válkou. Ostatní bývalé CPE se svým vývojem přibližovaly spíše agrárním zemím, ČR byla v té době industrializována přirozeným vývojem a do 2. světové války patřila jako jediná z postkomunistických zemí k průmyslově vyspělým zemím Evropy. Tyto výchozí podmínky se také projeví v nízké míře nezaměstnanosti, protože skoro padesátiprocentní pokles primární sféry (hlavně zemědělství) neměl takový efekt jako v ostatních bývalých CPE,

protože jeho podíl na celkovém hospodářství byl menší. Navíc struktura zemědělského sektoru byla ve všech zemích převážně monopolní a byla tvořena velkými komplexy. Restrukturalizace tak zanechala mnohem větší následky na nezaměstnanosti.

3. 2. 3 Pokles zaměstnanosti

Snižování zaměstnanosti bývá většinou spojováno s růstem nezaměstnanosti. První polovina 90. let v ČR to nepotvrzuje. Tento vývoj byl výsledkem především struktury zaměstnaných v CPE. Tento systém se vyznačoval ve srovnání se západními ekonomikami velkou zaměstnaností žen a důchodců a velkou přezaměstnaností. V období mezi roky 1989 – 1994 se pracovní síla zmenšila o téměř 12%. Toto snížení bylo u nás výraznější než v ostatních tranzitivních zemích. Míra ekonomické aktivity, která byla vysoko nad evropským průměrem, postupně klesala k normálnímu stavu.

V ČR byla před rokem 1989 jedna z nejvyšších měr zaměstnanosti důchodců na celém světě. Vláda tak na počátku transformace volila politiku, která stimulovala zaměstnanost v poproduktivním (důchodovém) věku pomocí například vhodné daňové politiky. Důchodce odradilo pracovat především zvýšení daně z příjmů pracujících důchodců doprovázené valorizací zvýšení důchodů. Vláda se tak snažila uvolnit pracovní místa pro mladší zaměstnance. Vzhledem k tomu, že tito odcházející nesměřovali do kategorie nezaměstnaných, ale mimo pracovní trh, a protože naopak mladší zaměstnanci z kategorie nezaměstnaných přešli do kategorie zaměstnaných, byl výsledný vliv na míru nezaměstnanosti pozitivní. Obdobně se vláda snažila motivovat nezaměstnané v předdůchodovém věku k předčasnému odchodu do důchodu. To opět mělo vliv na snižování míry nezaměstnanosti. Vzrostl také počet invalidních důchodců.

V ČR před rokem 1989 existovala velice vysoká míra zaměstnanosti žen, typická pro celý bývalý východní blok. Ženy začaly opouštět trh práce,

vzrostl počet žen v domácnosti. Navíc došlo k prodloužení mateřské dovolené o 1 rok, což mělo opět vliv na pokles celkové míry ekonomické aktivity obyvatelstva.

Mladí lidé začali často odkládat svůj vstup na trh práce, např. v důsledku prodloužení doby studia. V roce 1990 počet studujících starší 15 let činil 573 000, v roce 1996 to již bylo 661 000. Vliv na míru nezaměstnanosti je opět analogický jako ve výše uvedených případech.

Z této analýzy plyne, že míra nezaměstnanosti nedosáhla takové hodnoty, která by odpovídala poklesu zaměstnanosti a to právě v důsledku snížení ekonomické aktivity obyvatelstva. Mezi lety 1990-1993 zaznamenala česká ekonomika čistou ztrátu přesahující půl milionu pracovních míst, což bylo asi 10% z celkového počtu. V kontrastu s tím se však míra nezaměstnanosti pohybovala okolo hranice 4%, ačkoli za normálních okolností by se taková ztráta okamžitě odrazila v podstatně vyšší míře nezaměstnanosti.

V letech 1994-1996 došlo sice k růstu počtu pracovních míst o asi 200 000, toto navýšení však bylo jen krátkodobé. Částečně se projevilo slabým poklesem míry nezaměstnanosti mezi roky 1994-1996 a částečně bylo "spolknuto" vrůstajícím počtem obyvatelstva v produktivním věku. V roce 1992 byl jejich podíl 62%, v roce 1996 již přes 64%.

Udržování nízké míry nezaměstnanosti pomocí odchodu nezaměstnaných mimo pracovní sílu není samozřejmě dlouhodobě udržitelné. V polovině 90. let se po relativním ustálení jednotlivých toků na trhu práce vyčerpал jeden z hlavních faktorů, který stál za "českým zázrakem nízké nezaměstnanosti". V tomto časovém období se vyčerpал i další faktor, stojící za nízkou nezaměstnaností, který budu analyzovat nyní.

3. 2. 4 Mzdy, produktivita práce a mzdový polštář

V souvislosti s uvolněním trhu práce došlo v důsledku inflačního šoku k výraznému poklesu reálných mezd. Obecně se předpokládalo, že na růst nezaměstnanosti bude produktivita práce reagovat růstem. V České republice se však tato očekávání nenaplnovala tak výrazně. Specifický vývoj reálných mezd a produktivity práce tak ovlivnil míru nezaměstnanosti v první polovině 90. let.

Reálné mzdy poklesly na počátku transformace více než produktivita práce. Vývoj ukazatelů v první polovině 90. let je zaznamenán v tabulce 3.3.

Tab. 3. 3: Reálné mzdové náklady v letech 1991 až 1995 v % (1990 = 100)

Rok	1991	1992	1993	1994	1995
Hrubá reálná mzda	73.6	81.3	84.3	90.7	98.7
Produktivita práce	93.6	93,0	95,0	96.6	99.2
Reálné mzdové náklady	78.6	87.4	88.7	93.6	99.5

Zdroj: údaje o hrubých reálných mzdách – Ročenky ČSÚ

Následkem počátečního propadu reálných mzdových nákladů, které poklesli v roce 1991 až na 78,6% úrovně roku předchozího, nebyl na zaměstnavatele vyvíjen dostatečný tlak na propouštění zaměstnanců. Nižší mzdové náklady zvýhodňovaly pracovní sílu před kapitálem, její relativní cena poklesla. Postupem času však reálné mzdy začaly růst rychleji než produktivita práce, čímž se tento "mzdový polštář" začal postupně z ekonomiky vytrácet, až se v roce 1995 vyčerpal úplně. Vyrovnaní mzdových nákladů s produktivitou práce tak přinutilo podniky snižovat nepotřebné náklady a tedy i propouštět přebytečné zaměstnance.

Došlo také k výrazné změně mzdové struktury. Ocenění pracovníků pomocí mezd začalo více a efektivněji odrážet potřeby trhu práce. Určitým způsobem se změnilo i společenské hodnocení jednotlivých profesí. Výrazný nárůst mezd se týkal takových odvětví, jako jsou například pojišťovnictví, peněžnictví, zpracování dat. Tato struktura více odráží ocenění vzdělání.

Vývoj mezd do jisté míry ovlivnil také dynamický rozvoj soukromého sektoru. Nízké mzdy paradoxně často přinutily k výpovědi ty produktivnější zaměstnance, kteří se po svém odchodu uplatnili v soukromé sféře, kde byly reálné mzdy vyšší.

3. 2. 5 Závěr

O nízké nezaměstnanosti české ekonomiky v první polovině 90. let se nedá mluvit jako o nějakém hospodářském zázraku. Vliv prvních dvou analyzovaných faktorů (jejichž vliv by byl nepochybně mnohem více potěšující, než-li vliv zbylých dvou uvedených faktorů), růstu soukromého sektoru a růstu terciárního sektoru, byl nakonec daleko menší, než jaký se jim přisuzoval. Naopak dva hlavní faktory stojící za tímto vývojem, přesuny nezaměstnaných mezi ekonomicky neaktivní část populace a existence "mzdového polštáře", se shodně vyčerpaly zhruba v polovině 90. let. A právě po roce 1996 začala česká míra nezaměstnanosti výrazně růst.

3. 3 Vývoj trhu práce v druhé polovině 90. let

3. 3. 1 Odlišný makroekonomický vývoj oproti předchozím letům

Po roce 1996 se na makroekonomické úrovni v ČR začaly prosazovat odlišné tendence v porovnání s předchozími lety. V roce 1997 došlo v České republice k prudkému zbrždění hospodářského růstu. Hodnota hrubého domácího produktu poklesla v roce 1997 o 0,8 %, což je velký skok dolů oproti minulému roku, ve kterém HDP vzrostl o 4,3%. Nejprve došlo k poklesu investičních výdajů, později se snížila i veřejná a soukromá spotřeba. V následujícím roce 1998 došlo k dalšímu propadu celkové produkce, kdy se reálný HDP v meziročním srovnání snížil o 1%.

Tab. 3. 4: Hrubý domácí produkt v letech 1995 – 2002 (stále ceny 1995)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Meziroční změna HDP	5.90	4.30	-0.80	-1.00	0.50	3.30	3.10	2.00

Zdroj: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

Způsobil to především pokles celkové domácí poptávky a deficit obchodní bilance. Ani výjimečně dobré výsledky v oblasti zahraničního obchodu nezabránily nástupu recese. Následující tři roky recese skončily ve druhém čtvrtletí roku 1999, kdy se obnovil růst HDP.

² Ve srovnání se stejným obdobím minulého roku

Tab. 3. 5: Mezinárodní obchod (v mld. Kč)

	1997	1998
Vývoz zboží a služeb	722,5	850,3
Dovoz zboží a služeb	861,8	928,9
Saldo obchodní bilance	-139,3	-78,6

Zdroj: ČSÚ

Tyto skutečnosti se bezpodmínečně musely projevit ve formě zvýšení míry nezaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti prudce rostla. Další příčiny růstu nezaměstnanosti, kromě zpomalení hospodářské činnosti, můžeme hledat i v pokračující restrukturalizaci podniků.

Tab. 3. 6: Míra nezaměstnanosti v ČR letech 1995 - 2002 (v %)

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Míra nezaměstnanosti	4.0	3.9	4.8	6.5	8.7	8.8	8.1	7.3

Zdroj: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí

Míra nezaměstnanosti vzrostla v roce 1998 již na 6,5%. To znamená na necelý dvojnásobek vzhledem k roku 1996. Tento nepříznivý vývoj trval i v následujícím roce, ve kterém míra nezaměstnanosti dosáhla téměř 10% výše.

Rostoucí nezaměstnanost způsobila bezesporu pokles celkových příjmů obyvatelstva, což mělo za následek pokles celkové spotřeby, která do té doby zažívala poměrně trvalý nárůst. Vysoká míra nezaměstnanosti také zapříčinila zvýšený tlak na státní finance, jak ukazuje tabulka 3. 7. V roce 1997 se výdaje ze státního rozpočtu na pasivní politiku zaměstnanosti, tedy na výplatu podpor v nezaměstnanosti, zhruba zdvojnásobily oproti roku 1995.

Tab. 3. 7: Vývoj nákladů na pasivní politiku zaměstnanosti (v mil. Kč)

Rok	1995	1996	1997
Náklady na PPZ	1782	2106	3420

Zdroj: ČSÚ

Výrazný nárůst nezaměstnanosti během recese byl považován za důsledek vývoje HDP, tedy nezaměstnanost se zdála být cyklickou. Oživení ekonomiky však doprovázela stále vyšší míra nezaměstnanosti. Toto oživení bylo taženo vnější poptávkou, jež odrážela oživení ekonomické aktivity v EU, a soukromou spotřebou³. Také rostoucí přímé zahraniční investice měly silný vliv na obnovení růstu ekonomiky. Jaké jsou tedy příčiny tohoto vývoje?

3. 3. 2 Příčiny růstu nezaměstnanosti

3. 3. 2. 1 Pokles počtu volných pracovních míst

Počínaje rokem 1996 pravidelně narůstají počty nezaměstnaných a ubývají volná pracovní místa. Mezi lety 1994 - 1996 se počty neumístěných uchazečů pohybovaly mezi 150 až 190 tisíci a počet volných pracovních míst se pohyboval okolo 80 tisíc. To znamená, že počet uchazečů na jedno volné pracovní místo se pohyboval okolo dvou. Tabulka 3. 8 ukazuje přesné hodnoty.

³ Pravidelná zpráva Evropské komise o ČR za rok 2000

Tab. 3. 8: Počet uchazečů a volných pracovních míst

Rok	Neumístění uchazeči	Volná pracovní místa	Počet uchazečů na jedno pracovní místo
1990	39 379	57 616	0,68
1991	221 749	48 402	4,58
1992	134 788	79 422	1,69
1993	185 216	53 928	3,43
1994	166 480	76 481	2,17
1995	153 041	88 047	1,74
1996	186 339	83 986	2,22
1997	268 902	62 284	4,32
1998	386 918	37 641	10,28
1999	487 623	35 117	13,89
2000	457 369	52 060	8,79

Zdroj: ČSÚ

V dalších letech se tento celkem příznivý stav velmi zhoršil. Poměr uchazečů na jedno pracovní místo se začal zhoršovat již rokem 1997. Strmě vzrostl v roce 1998, kdy činil 10,28. Za pouhé dva roky jeho hodnota narostla více jak čtyřikrát a nepřestala narůstat ani v roce 1999. Jak je z tabulky patrné, na zhoršení počtu uchazečů na jedno volné pracovní místo mají vliv jednak rostoucí počty uchazečů o zaměstnání, tak i na druhé straně snížení celkového počtu volných pracovních míst.

3. 3. 2. 2 Nárůst mzdových nákladů

V roce 1996 se reálné mzdy poprvé dostaly nad původní úroveň roku 1990. Od tohoto roku došlo k vyčerpání "mzdového polštáře", který působil jako velmi důležitý faktor snižující nezaměstnanost v prvních letech transformace. Tento jev byl nevyhnutelný a do jisté míry potřebný pro restrukturalizaci ekonomiky, neboť nízké mzdové náklady spolu s

neefektivními vlastnickými strukturami přispěly k zachování přezaměstnanosti. Mnohé z podniků se snažily udržet své interní trhy práce i v období odbytových obtíží (po rozpadu trhu RVHP a v období budování pozic na jiných trzích) s odůvodněním, že nemohou ztratit potenciál kvalifikovaných pracovníků s bohatými specifickými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi, které by, po kýženém překonání recese, na externím trhu jen s obtížemi hledaly. K tomu, že nebyl současně s liberalizací trhu nastartován restrukturalizační proces ve státních podnicích, přispěl pasivní postoj vlády ke strukturální politice. Takže i při značném poklesu zaměstnanosti nadále pokračovala ve většině státních podnicích vysoká míra přezaměstnanosti. I samotné odbory to uznávají a míru přezaměstnanosti odhadují pro většinu odvětví a oborů na 5 – 10 %.

Teprve počínaje rokem 1997 se ekonomická situace mnohých podniků zhoršila, neboť se k rostoucím mzdovým nákladům přidal i pokles HDP. Tato skutečnost znamenala samozřejmě pokles poptávky po jejich výrobcích, což donutilo podniky buď přímo propouštět, nebo alespoň nepřijímat nové zaměstnance. Některé firmy tomu nedokázali čelit a tento zvrát pro ně znamenal krach, což se bezpodmínečně projevilo v nárůstu nezaměstnanosti. S tímto obratem došlo i k dalšímu přizpůsobení struktury mezd, které se mnohem více diferencovaly.

Trh práce nebyl na nastalou situaci připraven, volných pracovních míst ubývalo a nové pracovní příležitosti se vzhledem k ekonomické recesi nevytvářely. Státní politika zaměstnanosti se v této situaci stala pouze pasivním výplatcem podpor v nezaměstnanosti.

3. 3. 2. 3 Minimální mzda a životní minimum

Mezi faktory ovlivňující vývoj nezaměstnanost v druhé polovině 90. let patří do jisté míry příliš velkorysá sociální politika státu. Vývoj minimální mzdy byl v první polovině devadesátých let poměrně stabilní, neboť až do roku 1996 byla udržována na nízké úrovni a v průměru

dosahovala okolo 25% průměrné mzdy. Sociálně demokratická vláda však odstartovala její postupné zvyšování a docílila až 20% ročního růstu. Nebezpečí stanovení minimální mzdy, spočívá v tom, že je-li minimální mzda vyšší jak mzda určená rovnovážnou úrovní zaměstnanosti, vzniká na trhu práce převis poptávky po práci.

Sociální dávky, které stát garantuje znamenají pro některé rodiny s minimální mzdou vyšší příjem. Zůstane-li rodina na sociálních podpoře, její příjem je vyšší, než by byl na trhu práce. To přispívá k růstu průměrné délky nezaměstnanosti.

3. 3. 2. 4 Předčasné odchody do důchodu

Od roku 1996 se počet předčasných odchodů do důchodu téměř ztrojnásobil. Na první pohled se zdá, že tyto odchody mají pozitivní vliv na míru nezaměstnanosti, ale opak je pravdou. Tento jev sice snižuje a vyžaduje nižší objem vyplácených podpor, ale zároveň představuje tlak na náklady penzijního systému, jehož financování se opírá o vysoké zdanění pracovníků. Tyto odvody působí zpětně na trh práce. Vysoká daňová zátěž je demotivující a opět působí na růst nezaměstnanosti.

4. Charakteristika okresu

4. 1 Poloha

Okres Vsetín je součástí Zlínského kraje. Leží v jeho severovýchodní části při moravsko-slovenských hranicích. Rozloha okresu je 1143,1 km². Sousedí s 5 okresy. Na jihu se Zlínem, na jihozápadě s Kroměříží, na západě s Přerovem, na severu s Novým Jičínem a na severovýchodě s Frýdkem-Místkem.

Území okresu Vsetín je rozloženo kolem Vsetínské a Rožnovské Bečvy a jejich přítoků. Na horním toku tvoří Bečvu dvě samostatné pramenné větve, Vsetínská a Rožnovská Bečva, které se spojují ve Valašském Meziříčí (v nadmořské výšce 288 m) v jeden tok Bečvu, která se u obce Troubky jihozápadně od Přerova vlévá do Moravy.

Okres náleží převážně k hornaté, horizontálně a vertikálně členité oblasti. Maximální výšky 1 206 m n. m. dosahuje vrchem Čertův mlýn ve skupině Kněhyně v Moravskoslezských Beskydech. Nejnižší položené místo se nachází v Němeticích, kde opouští řeka Bečva území okresu (262 m). Rozdíl mezi nejnižším a nejvyšším bodem dosahuje téměř 950 m.

Okresem procházejí horská pásma Moravskoslezských Beskyd, Vsetínských vrchů a Javorníků (Velký Javorník 1071 m). Do okresu zasahují i výběžky Hostýnských a Vizovických vrchů. Při vývoji hlubokých svahových deformací dochází k rozvolňování svahů a rozpadu hornatinných hřbetů, vzniku rozsáhlých blokových sesuvů.

4. 2 Obyvatelstvo

V okrese žije 147 064 obyvatel, z toho 72 095 mužů a 74 969 žen. Průměrný věk obyvatel je 37,8 let. Z hlediska národnostního složení je 96% obyvatel národnosti České, Moravské a Slezské, 1,3% národnosti Slovenské, 0,1% národnosti Rómské a 0,1% Polské národnosti. Počet

ekonomicky aktivních obyvatel je 73 991 (tj. 50,3% z celkového počtu obyvatel okresu), přičemž podíl vyjíždějících z obce za zaměstnáním je 40%.

Tab. 4. 1: Věková struktura obyvatel okresu Vsetín ze sčítání v roce 2001

	0-14 let	15-59 let	60 a více let
Počet obyvatel	25442	96180	25589
Podíl obyvatel (v %)	17,3	65,4	17,4

Zdroj: ČSÚ

4. 3 Sídla

V okrese Vsetín je 6 měst (Valašské Meziříčí, Vsetín, Rožnov pod Radhoštěm, Zubří, Karolínka, Kelč) a 53 obcí - ve městech žije 57% obyvatelstva. Převládajícím typem obcí okresu jsou obce s menším počtem obyvatel, 75% obcí má méně než 2000 obyvatel. Největšími obcemi jsou Vsetín (29 256 obyvatel v roce 2001), Valašské Meziříčí (27 624 ob. roku 2001) a Rožnov pod Radhoštěm (17 727).

4. 4 Nerostné suroviny

Povrchová geologická stavba území okresu Vsetín je na ložiska nerostných surovin poměrně chudá. Naopak ve spodní stavbě území, v jednotkách Českého masívu a v jeho obalech byla nalezena ložiska energetických surovin.

Celostátní význam má černouhelné ložisko v okolí Frenštátu pod Radhoštěm. Toto ložisko, jehož jižní část zasahuje na území okresu, je posledním strategicky významným černouhelným ložiskem na území státu a vyžaduje maximální ochranu. Uhelné sloje zjištěné vrtem Jablunka 1 leží ve velké hloubce a nejsou v této době ekonomicky

významné. Místní význam má těžba malého ložiska hořlavého zemního plynu v Choryni. Plyn byl nalezen u Rožnova pod Radhoštěm. Surovinou, která je stále ještě významná, jsou arkóзовé pískovce v Brňově-Medůvce. Slouží k výrobě měkkých brusných kotoučů pro broušení skla. Místní význam mají malá ložiska stavebních surovin. O těžbě stavebního kamene svědčí řada malých, opuštěných nebo jen příležitostně těžených kamenolomů v pískovcových pásmech ve flyši. Štěrkopísky se těžily v ložiscích v náplavech Bečvy. Tato ložiska jsou malá a jejich těžba může negativně ovlivnit zdroje podzemní vody. Cihlářské suroviny se těží v odkryvu v Hrachovci.

4. 5 Klima

Vsetínský okres se z klimatického hlediska nachází v mírném pásu s mírným kontinentálním podnebím. Charakter podnebí v této oblasti východní části Moravy je výrazně ovlivňován členitostí terénu. Dalšími velmi důležitými faktory, podílejícími se výrazně na změnách teploty vzduchu a celkovém množství ročních úhrnů srážek, je i dosti rozdílná nadmořská výška, převládající směr větrů, lesní porosty, vodní toky, přehradní nádrže, rybníky, mokřady nebo teplotní inverze, vyskytující se zejména v zimním období.

Také rozsáhlé odlesňování horských hřebenů a svahů, ke kterému v současné době na různých místech okresu dochází, se v krátkodobém horizontu neobejde bez nepříjemných klimatických následků. Původně vlhké klima se začíná pomalu měnit ve stále sušší, což se následně projeví i v celkových změnách v podnebí horských oblastí.

Nejteplejším měsícem v roce je ve vsetínském okrese většinou červenec, s průměrnou měsíční teplotou v nižších a středních polohách od 16 °C do 18 °C, zatímco za nejchladnější je považován leden s průměrnou měsíční teplotou v horských oblastech od -3 °C po -5 °C. Průměrná roční teplota se pohybuje okolo 8°C, na hřebenech okolo 5°C.

Průměrné roční srážky činí 600 – 800 mm. Nejdeštivějším obdobím je měsíc červenec. Během sta let postihlo vsetínský okres celkem pět rozsáhlejších povodní, z nichž poslední a zároveň největší podrobně zdokumentovaná nastala dne 7. července 1997.

4. 6 Průmysl

Okrajová poloha území v rámci českých zemí a nedostatek surovin kromě dřeva byly vážnou překážkou rychlejšího rozvoje průmyslu. Ke změně došlo teprve po vybudování železničního spojení koncem 19. a začátkem 20. století.

Počátky průmyslové výroby na území nynějšího okresu Vsetín se datují zhruba od šedesátých let 19. století. Vznikly první sklárny, dřevařský průmysl a výroba ohýbaného nábytku, na původní soukenictví navázala tovární výroba tkalcovská a pletářská. Nejstarším dodnes existujícím průmyslovým podnikem je papírna v Rožnově pod Radhoštěm.

V období mezi dvěma světovými válkami měly na hospodářský rozvoj území rozhodující vliv mimo již uvedená odvětví také nově založené podniky v oboru strojírenství, gumárenství, elektrotechniky a zbrojního průmyslu. Po 2. světové válce a hlavně po roce 1948 došlo ve znárodněných průmyslových podnicích ke koncentraci a specializaci výroby, většina provozů byla rozšířena a podstatně modernizována. Na „zelené louce“ vznikly také zcela nové podniky v odvětví elektrotechnickém a chemickém.

Průmysl byl a je koncentrován hlavně do tří největších měst okresu, tj. do Vsetína, Valašského Meziříčí a Rožnova pod Radhoštěm, dále pak v obcích Zubří a Karolínka.

V regionu působí zejména podniky strojírenské, elektrotechnické, textilní a je sem soustředěn průmysl sklářský a gumárenský. Na území okresu jsou připraveny průmyslové zóny ve Valašském Meziříčí - Lešné,

v obci Zašová a ve Vsetíně - Severní zóna. Na Vsetínsku již působí řada firem ze zahraničí (USA, Japonsko, Rakousko).

4. 7 Zemědělství

V zemědělské oblasti dominuje živočišná výroba. Významné místo zde zaujímá také chov koní.

Pro svažitost a členitost terénu velké části kraje je obdělávání půdy obtížné. Z celkového půdního fondu okresu je podíl nezemědělské půdy 64,3%, z toho 83,8% zabírají lesy, převážně smrkové. Zemědělství se vyvíjelo v těsné souvislosti s osídlováním kraje, především s vývojem a charakterem půdního fondu.

4. 8 Doprava

Okrajem Valašska (Kelčí) probíhala počátkem středověku důležitá obchodní cesta spojující Polsko s Uhrami. Záhy se však od původního směru odklonila a postupující civilizací se kraj stával jedním z nejodlehlejších, jakoby odříznutým od ostatního světa. Oživení nastalo teprve zřízením lokální železniční odbočky Hranice na Moravě – Vsetín v roce 1885 a vybudováním železniční trati Kojetín – Český Těšín (1883), vedoucí přes Valašské Meziříčí. Další železniční tratě vznikají postupně v průběhu dalších padesáti let. Současné postavení železniční dopravy je dáno skutečností, že okresem probíhá jedna větev magistrály Praha – Košice – Čierna nad Tisou.

4. 9 Životní prostředí

Životní prostředí okresu Vsetín patří v ČR k nejméně znečištěným. Na území okresu se nachází Chráněná krajinná oblast Beskydy, která pokrývá 48,6% území okresu. Z hlediska chráněných oblastí se okres řadí mezi oblasti mezinárodního významu.

4. 10 Cestovní ruch

V poslední době se dynamicky rozvíjí nabídka služeb ve sféře cestovního ruchu. Mimořádné předpoklady dané přírodními podmínkami, relativně dobrá kvalita životního prostředí spolu s vysokou lesnatostí a charakteristickým, převážně horským reliéfem, činí okres turisticky atraktivním. Postupně jsou vytvářeny podmínky pro využití cestovního ruchu jako jednoho z doplňkových zdrojů růstu zaměstnanosti v některých částech okresu.

Chráněná krajinná oblast Beskydy, která v okrese Vsetín zaujímá rozlohu více než 555 km², nabízí nejen neopakovatelné přírodní scenérie, ale také možnost aktivního sportovního vyžití. Celoročně je zde turistika - díky osmi stům kilometrům značených tras, v zimě lze zavítat na kvalitní lyžařské dráhy pro sjezd i běh. V létě na řadu přichází cykloturistika. Na území okresu najdeme i několik horolezeckých terénů.

Mezi nejvýznamnější historicko-kulturní památky patří především unikátní Valašské muzeum v přírodě a skanzen v Rožnově pod Radhoštěm. Ojedinělý je také areál staveb na Pustevnách, socha pohanského boha Radegasta a sousoší Cyrila a Metoděje na Radhošti. Za návštěvu stojí rovněž zámky ve Valašském Meziříčí a Vsetíně nebo městská památková zóna v Kelči.

4. 11 Nezaměstnanost v okrese Vsetín

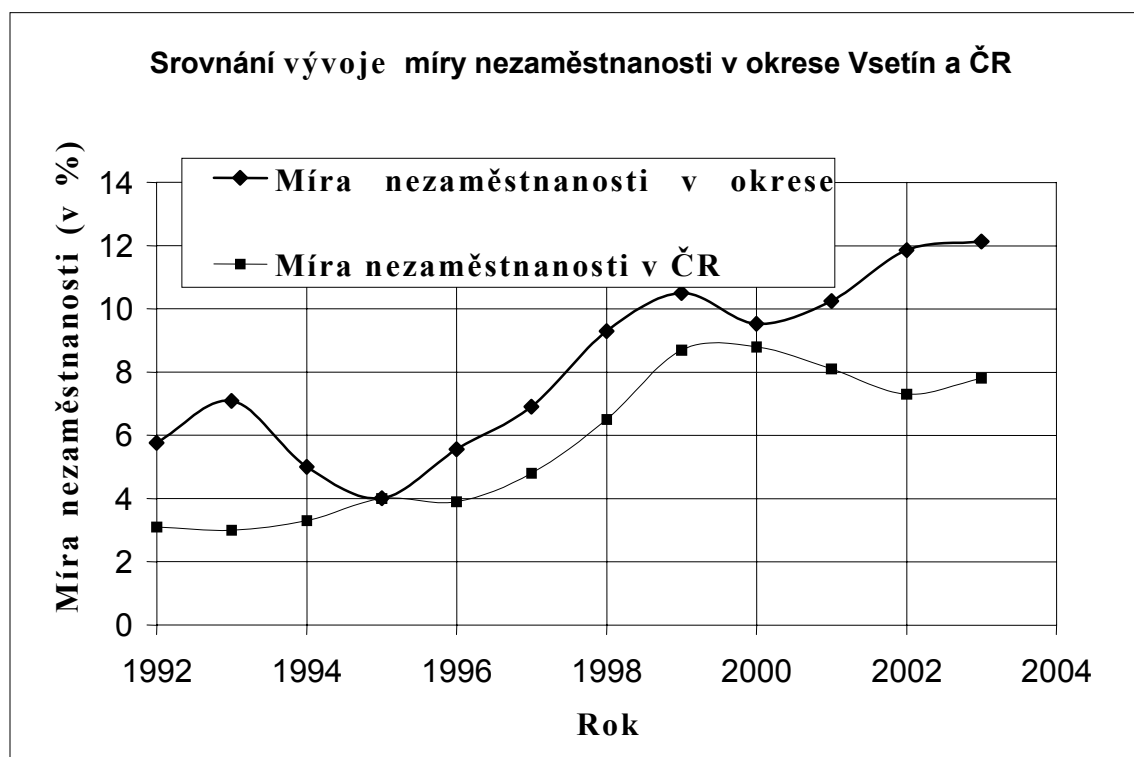
4. 11. 1 Vývoj nezaměstnanosti v průběhu 90. let

Na začátku první poloviny devadesátých let nebyla míra nezaměstnanosti na úrovni okresů příliš sledována. První ukazatele míry nezaměstnanosti, které se mi ve spolupráci s ÚP Vsetín podařilo získat, jsou od roku 1992.

Na grafu 4. 1 můžeme vidět, že vývoj nezaměstnanosti v okrese Vsetín ve srovnání s celorepublikovým průměrem byl odlišný. Po celé sledované

období překračovala míra nezaměstnanosti v okrese Vsetín celorepublikový průměr. V první polovině devadesátých let dosáhla největšího rozdílu v roce 1993, kdy byla o 4,09 % vyšší a dosáhla tak 7,09 %. Pouze v roce 1995 se téměř vyrovnala s hodnotami za ČR, ale poté opět začala stoupat rychleji. Už v následujícím roce činil rozdíl 1,66 %, což při tak nízké míře nezaměstnanosti není zanedbatelný rozdíl (Vsetín: 5,56 %, ČR: 3,9 %). Po celé následující období tento trend pokračuje a přetrvává až do současnosti.

Graf 4. 1: Srovnání vývoje míry nezaměstnanosti (k 31. 12.) mezi okresem Vsetín a ČR v letech 1992 – 2003

Zdroj: ÚP Vsetín

4. 11. 2 Nezaměstnanost na Vsetínsku v současnosti

Současnou situaci nezaměstnanosti v okrese Vsetín hodnotí „Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Vsetín za rok 2003“ poskytnutá Úřadem práce ve Vsetíně: „V komplexním pohledu je vývoj nezaměstnanosti za poslední rok v okrese Vsetín méně příznivý. Míra nezaměstnanosti

vzrostla k 31.12.2003 o 0,28% ve srovnání se stejným obdobím loňského roku. V roce 2003 byla průměrná míra nezaměstnanosti za okres Vsetín 11,76%, v roce 2002 – 10,94%. V absolutním vyjádření bylo k 31.12.2003 evidováno v okrese Vsetín 9 130 uchazečů o zaměstnání, což je o 485 uchazečů více, než k 31.12.2002.”⁴

⁴Úřad práce ve Vsetíně, Zpráva o situaci na trhu práce v okrese Vsetín za rok 2003, Vsetín, 2004

5. Metodologický postup práce

V této kapitole vysvětlím princip analýzy *duration analysis*, kterou použiji k následující analýze délky trvání nezaměstnanosti a způsob, kterým jsem zpracovala data.

5. 1 Duration analysis

Duration analysis má svůj původ v *survival analysis*, kde je sledována doba přežití daného jedince na základě individuálních dat. V *survival analysis* nás zajímá, jak různé demografické faktory a jiné ovlivňují dobu přežití. Vědci společenských věd nedávno použili stejný základ techniky (modelu) k zachycení doby trvání např. délky doby nezaměstnanosti, délky doby než firma zkrachuje, délky doby od uskutečnění obchodu než je uplatněna reklamace, atd. V sociálních vědách se většinou zajímáme o situace, kdy osoba, rodina nebo firma je v určitém počátečním stavu a je pozorována do doby opuštění tohoto stavu nebo je cenzurována. Vstup jedince (kalendářní den vstupu) do sledovaného souboru u jednotlivých pozorování nemusí být stejný.

Podnětem ke vzniku tradiční *duration analysis* bylo specifické rozložení rysů v populaci měnící se v čase, obvykle podmíněné některou vysvětlující proměnnou pozorovanou na začátku období. Například u populace, která přejde do skupiny nezaměstnaných během sledovaného období, můžeme sledovat její vstupní charakteristiky jako je úroveň vzdělání, pracovní zkušenosti, rodinný stav, mzda pobíraná v předchozím zaměstnání atd. Pak můžeme blíže specifikovat rozložení trvání doby nezaměstnanosti v závislosti na vysvětlujících proměnných.

5. 1. 1 Pojmy

Proměnnou v případě analýzy trvání je doba trvání, která uplyne od začátku nějaké události do jejího konce, nebo do doby jejího měření, které může předcházet ukončení (viz.níže censoring). Data jsou tvořena z překrývajících se délek trvání pozorování t_1, t_2, \dots, t_n . Kalendářní začátek doby trvání (např. vstup jedince do sledovaného souboru) se může u jednotlivých pozorování lišit.

Censoring („useknutí“) je obvykle nevyhnutelný problém spjatý s *duration analysis*. Hlavní příčinou tohoto jevu je to, že měření (sběr dat) je provedeno, ačkoliv pozorovaný jev stále trvá, je neukončen. V našem případě, kdy máme k dispozici data o nezaměstnaných od prvního kvartálu roku 2000 až do čtvrtého kvartálu roku 2003, budou všechna pozorování z čtvrtého kvartálu 2003 „useknutá“ zprava. Důsledky ignorování *censoringu* u *duration data* („dat trvání“) jsou podobná těm, které se vyskytují v regresní analýze, tzn. vychýlenost a nekonzistentnost odhadů.

Termín *spell* budeme používat pro označení různě trvajících proměnných, které můžeme měřit. Doba trvání je vyjádřena hodnotou proměnné T .

5. 1. 2 Teoritický nástin duration analysis

Předpokládejme, že hodnota proměnné T je reprezentována spojitou distribuční funkcí $f(t)$, kde t je realizace T

$$F(t) = \int_0^t f(s)ds = \Pr(T \leq t).$$

Obvykle se budeme více zajímat o pravděpodobnost, kde období bude mít délku alespoň t , která je dána *survival function*. V našem případě bude *survival function* vyjadřovat pravděpodobnost, že člověk, který je do okamžiku t nezaměstnaným, jím také v okamžiku t zůstane (přežije v kohortě nezaměstnaných).

$$S(t) = 1 - F(t) = \Pr(T \geq t).$$

Předpokládejme, že máme období do času t . Pravděpodobnost, že pozorování skončí v krátkém časovém intervalu Δt , je

$$l(t, \Delta t) = \Pr(t \leq T \leq t + \Delta t \mid T \geq t).$$

Funkce zohledňující tento fakt je označována jako *hazard rate*

$$\lambda(t) = \frac{f(t)}{S(t)}.$$

Obdobně *hazard function* je dána předpisem

$$\lambda(t) = \frac{-d \ln S(t)}{dt},$$

nebo

$$f(t) = S(t)\lambda(t).$$

5. 1. 3 Modely s hazard function

Současné podoby *duration analysis* upřednostňují *hazard function* před *survival rate*.

Hazard function nám dovoluje přiblížit (aproximovat) pravděpodobnost opuštění počátečního stavu v krátkém intervalu v závislosti na přežití do počátečního času intervalu. Konkrétně pro náš případ bude *hazard function* představovat pravděpodobnost, že jedinec přejde do skupiny zaměstnaných v malém okamžiku Δt za předpokladu, že do času t byl nezaměstnaný.

5. 1. 4 Odhad hazard function

Stojíme před úkolem zvolit si *hazard function* tak, jak se domníváme, že nejlépe zachytí závislost naší vysvětlované proměnné na vysvětlujících proměnných. Nabízí se nám mnoho možností, pomocí kterých lze *hazard function* navrhnout. Tab 5. 1 ukazuje některé z nich.

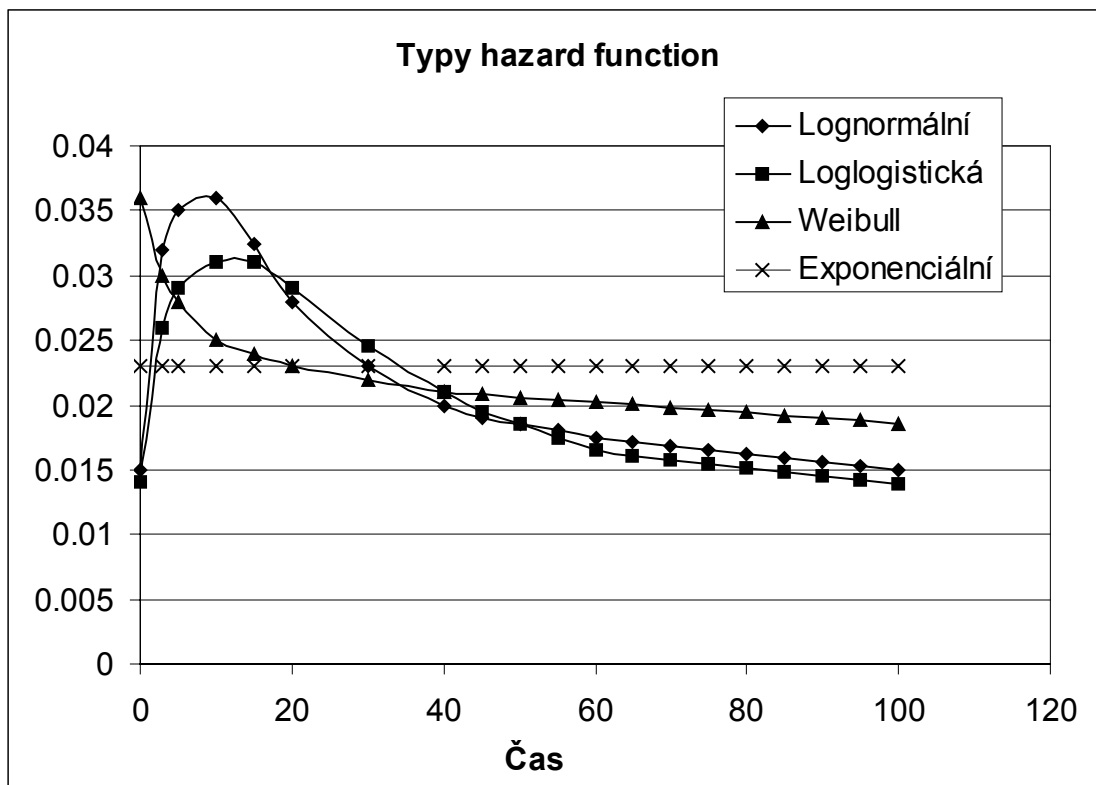
Tab. 5. 1: Typy hazard function

Rozdělení	Hazard function, $\lambda(t)$
Exponenciální	λ
Weibull	$\lambda p(\lambda t)^{p-1}$
Lognormální	$f(t) = S(p/t)\Phi(p \ln(\lambda t))$
Loglogistické	$\lambda(t) = \frac{\lambda p(\lambda t)^{p-1}}{1 + (\lambda t)^p}$

Zdroj: William H. Greene: Econometric analysis, Prentice – Hall, Upper Sadle, 2003

Přičemž pro lognormální *hazard function* platí, že funkce $\ln t$ je normálně rozdělená se střední hodnotou $-\ln\lambda$ a standardní chybou $1/p$, pro loglogistickou *hazard function* má $\ln t$ logistické rozdělení se střední hodnotou $-\ln\lambda$ a variancí $\pi^2 / (3p^2)$. Pro názornější představu, jak tyto funkce mohou vypadat se podívejme na graf 5. 1. Například funkce *Weibull* je na obrázku klesající, ale může být i roustoucí, podstatné pro ni je, že je monotónní, což neplatí pro lognormální a loglogistickou funkci.

Graf 5. 1 Typy hazard function

Zdroj: William H. Greene: Econometric analysis, Prentice – Hall, Upper Sadle, 2003

Parametry λ a p *hazard function* můžeme odhadnout pomocí tzv. maximálně věrohodného odhadu (maximum likelihood estimation, ML). Při odhadu ML jsou odhadované parametry zvoleny tak, aby pravděpodobnost, že se realizuje právě tento jev, byla co největší.

5. 1. 4. 1 Hazard function pro můj model

Pro můj model jsem si zvolila lognormální *hazard function*. Jak můžeme vidět na obrázku Graf 5. 1, průběh lognormální funkce aplikovaný na náš model, vyjadřuje pravděpodobnost, že nezaměstnaný najde práci v závislosti na čase, tj. pravděpodobnost,

že jedinec v daný okamžik najde práci, jestliže ji do tohoto okamžiku nenašel. Funkce zpočátku prudce roste a poté začíná pozvolna klesat. Tedy pravděpodobnost, že nezaměstnaný najde práci se zpočátku zvyšuje až dosáhne svého maxima a následně klesá. Pojdme se podívat na důvody, které mě k tomuto výběru vedly:

- člověk, který je zvyklý celý život pracovat, je navyklý cyklu střídání práce a odpočinku – při ztrátě zaměstnání je najednou všechn čas časem volným a je ho přespříliš, nudí se,
- jedinec se ztrátou zaměstnání ztrácí také reálnou strukturu času (dne, týdne, roku), hroutí se i jeho obsah a dostávají se pocity neužitečnosti a nepotřebnosti,
- zaměstnání znamená příležitost pravidelně sdílené sociální zkušenosti mimo rámec rodiny, nezaměstnanost omezuje člověka jen na prostředí jeho domácnosti,
- pracovní prostředí často přináší přátelství a příležitosti podílet se na širších aktivitách s ostatními lidmi, podílet se na cílech a účelech, které ho přesahují,
- vynucuje si řadu aktivit, k nimž bez zaměstnání člověk není motivován, zaměstnání je základnou pro získávání a zdokonalování dovedností a schopností člověka, dokonce i tehdy, když jde o práci rutinní,
- mzda je hlavním zdrojem uspokojování potřeb a určuje i to, jaké potřeby člověk vůbec má. Nezaměstnanost jedince vylučuje z účasti na konzumu - a to jak ve smyslu “spotřebování”, tak i odvozeně jako „účast na statusu”, který je spotřebou vytvářen a potvrzován. Specifického významu nabývá v naší kultuře tato oblast pro mladé lidi, neboť *”zaměstnání a z něho plynoucí výdělek poskytují mladému člověku vážnost a statut dospělého člověka*

dvojím způsobem, jednak manifestací standardního konzumu, jednak možností založit rodinu.“¹

- zaměstnání je i prostředkem společenského vzestupu, tedy nezaměstnanost představuje nejen ztrátu dosavadního statusu, ale i ztrátu statusů budoucích, „...bezprostředním efektem nezaměstnanosti je pokles příjmů, pro nezaměstnaného je nejbolestnější ztráta vlastní ceny v očích okolí. Pro ty, kdo ztratili práci, a jsou dosud v zajetí etiky práce, znamená ztráta zaměstnání jakousi sociální smrt.“²

Navíc s postupující délkou nezaměstnanosti dochází k prohlubování níže popsaných dopadů nezaměstnanosti:

- snížení životní úrovně je doprovázeno deprivací. Tou se míní vyloučení ze sociálních vztahů a vyloučení z konzumu jako centrální aktivity dnešní společnosti,
- důsledky nezaměstnanosti nepociťují pouze nezaměstnaní samotní, ale také jejich rodiny. To se nemůže neprojevit zpětně i na psychickém stavu nezaměstnaného. Nezaměstnaný např. ztrácí svůj status uvnitř rodiny. Zejména to platí v tradičnějších rodinách, kde muž zastával roli živitele rodiny,
- zhoršení fyzického zdraví,
- zhoršení psychického zdraví. „... stav nezaměstnanosti je spojen i s větší emocionální nestabilitou. Rozvíjejí se v něm pocity podřadnosti, ztrácí sebedůvěru a obecně je ohrožena jeho morálka. Nezaměstnaní mají ve srovnání se zaměstnanou populací větší výskyt depresí, jsou nespokojenější, neurotičtější a více

¹ Mareš, Petr, Nezaměstnanost jako sociální problém, Sociologické nakladatelství, Praha, 1998.

² Mareš, Petr, Nezaměstnanost jako sociální problém, Sociologické nakladatelství, Praha, 1998.

soužení obavami, mají snížené sebevědomí a sebeúctu a trpí poruchami spánku.”³

Jak ukazují výše uvedené argumenty, ztráta zaměstnání představuje stresovou situaci a tedy předpokládáme, že nezaměstnaný bude silně motivován nově vzniklou situací řešit, tzn. najít si zaměstnání (hazard function roste rychle nahoru). V případě, že je jeho hledání stále neúspěšné, dostávají se u něj pocity marnosti a zklamání, úsilí na nalezení práce opadá a dostavuje se rezignace a současně dochází k posunu v hodnotové orientaci jako součást vyrovnávání se se stresem. Tedy od jistého okamžiku (bod maxima hazard function), pravděpodobnost získání práce začne pomalu klesat.

5. 1. 5 Exogenní proměnné

Zatím jsme nepředpokládali vstup exogenních proměnných. Tedy parametry *hazard function*, tj. λ a p , odhaduji jen z dat, které mám. V případě, že do našeho modelu vstupují exogenní proměnné, mění se λ a v důsledku toho se mění tvar *hazard function*. Abychom tento fakt zohlednili, upravím parametr λ jako funkci vstupujících vysvětlujících proměnných ve tvaru

$$\lambda_i = e^{-x_i^T \beta},$$

kde x_i je kostanta a pro proměnné předpokládáme, že se během doby trvání nemění. Nyní už stačí odhadnout parametr β . Pak pro každé pozorování i dostaneme λ_i , takže pro každé pozorování (v našem případě pro každého nezaměstnaného člověka) dostaneme individuální

³ Mareš, Petr, *Nezaměstnanost jako sociální problém*, Sociologické nakladatelství, Praha, 1998.

hazard function. Pak zprůměruji data a výslednou lambda spočítám v bodě, který se rovná průměru dat.

$$\lambda_i = f(X_i) \Rightarrow \lambda = f(\bar{X}).$$

Jestliže si za *hazard function* zvolíme exponenciální *hazard function* či Weibull, pak střední hodnota pro tyto modely bude mít tvar

$$E[t | x_i] = \exp(x_i^T \beta) \Gamma[(1/p) + 1]$$

Pro lognormální a loglogistické modely bude mít střední hodnota logaritmu t následující podobu

$$E[\ln t | x_i] = x_i^T \beta.$$

Vidíme, že v tomto případě je střední hodnota logaritmu t lineární funkcí jednotlivých proměnných. To je pro nás velmi výhodné, jelikož pak lze parametr β snadno interpretovat. Jeho hodnoty korelují s vysvětlovaným jevem. Například vyjde-li nám β záporné u vzdělání, znamená to, že úroveň vzdělání negativně koreluje s délkou trvání nezaměstnanosti, tedy čím vyšší stupeň dosaženého vzdělání, tím nižší je doba po kterou je jedinec nezaměstnaný.

5. 2 Proč jsme nepoužili standardní regresní analýzu?

Standardní regresní analýzu jsem v tomto případě nemohla užít z několika důvodů:

1. Regresi nelze užít, protože naše pozorování jsou kladná a také výstup v případě nezaměstnanosti musí být kladný. Ale výstup regresní analýzy může obsahovat jak kladné tak záporné hodnoty.
2. Část dat, která mám k dispozici a která v modelu používám, jsou “useknutá” zprava, tedy pozorování nejsou ukončená. Tento fakt je nutné při výběru modelu vzít v úvahu a to *duration model* dělá.
3. Některé vysvětlované proměnné se v čase neustále vyvíjí. Jmenovitě doba nezaměstnanosti.

5. 3 Vstupní data

Analýzu budu provádět na individuálních anonymních datech, které jsem získala od Úřadu práce ve Vsetíně. Data obsahují evidované uchazeče o zaměstnání v okrese Vsetín od prvního kvartálu roku 2000 do čtvrtého kvartálu roku 2003. Data jsem propojila a setřídila v Excelu pomocí makra tak, abych získala uzavřené intervaly doby trvání, po kterou byl daný uchazeč evidován na úřadu práce jako nezaměstnaný. V případě, že určitá osoba vstoupila do souboru nezaměstnaných opětovně, je brána jako další – nové pozorování.

Za vysvětlující proměnné jsem si zvolila následující charakteristiky uchazeče o zaměstnání:

- věk při evidenci na ÚP (VEK),
- pohlaví (POH) (muž = 0/žena = 1),
- trvalé bydliště (BYD) (pro jednoduchost jsem zavedla pouze dvě kategorie – město = 1/vesnice = 0),
- rodinný stav (ROD) (svobodný/á = 1, ženatý/vdaná = 2, rozvedený/á = 3, vdovec/vdova = 4),

- nejvyšší stupeň dosaženého vzdělání (VZD) (nedokončená základní školní docházka = 1, dokončená základní školní docházka = 2, vyučen bez maturity = 3, s maturitou = 4, vyšší odborné vzdělání a vysokoškolské = 5),
- zdravotní stav (ZDR) (1 = dobrý, 2 = zdravotní omezení, 3 = změněná pracovní schopnost - ZPS, 4 = ZPS + TZP, kde TZP je těžké zdravotní postižení, 5 = částečný invalidní důchod, 6 = Plný invalidní důchod - §39/1b, 7 = Plný invalidní důchod - §39/1a).

V programu LIMDEM 8.0 jsem provedla samotnou analýzu. Do LIMDEM 8.0 jsem importovala upravený soubor dat, jelikož původní soubor dat byl příliš velký a nešel importovat. V Excelu jsem pomocí náhodného výběru *Poisson sampling*⁴ („Poissonova výběru“) zredukovala původní soubor dat s 27 591 pozorováními na soubor obsahující 19 158 pozorování.

⁴ Víšek, Á. Jan, Selected Statistical Methods, Karolinum, Praha, 2003 (str. 110)

6. Analýza délky nezaměstnanosti

Nyní pomocí *duration analysis* se pokusím nalézt případnou závislost délky nezaměstnanosti v okrese Vsetín (vysvětlovaná proměnná) na různých demografických faktorech (vysvětlujících proměnných).

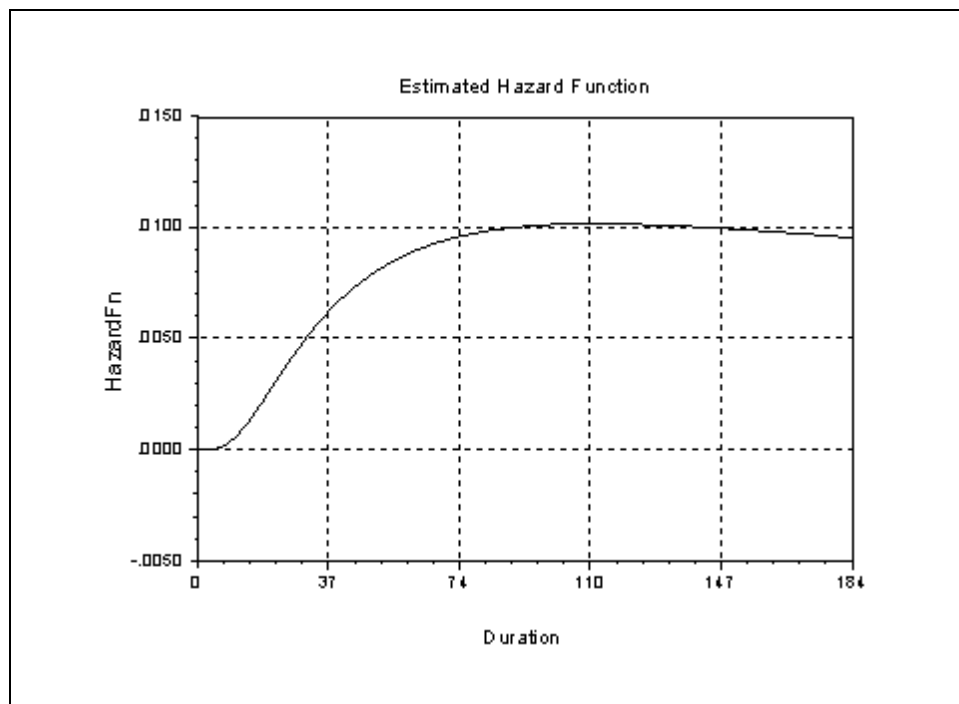
6. 1 Hodnocení výsledků

Parametry λ a p *hazard function* odhadnuté pomocí tzv. maximálně věrohodného odhadu mají hodnotu $\lambda = 0,00966$ a $p = 1,31377$. Na základě odhadnutých parametrů má naše *hazard function* tvar

$$f(t) = S(1,31377/t)\Phi(1,31377\ln(0,00966t)),$$

kde ϕ je hustota normálního rozdělení. Její průběh vidíme na následujícím grafu 6. 1.

Graf 6. 1: Odhadnutá lognormální hazard function

Zdroj: ÚP Vsetín, vlastní výpočty

Lognormální *survival function*

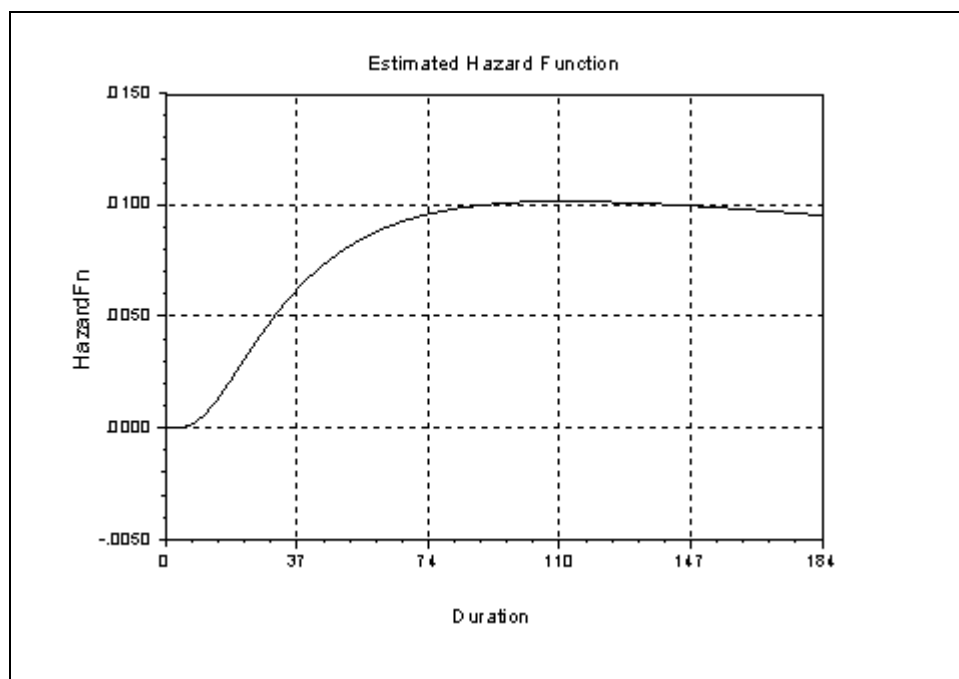
$$S(t) = \Phi(-p \ln(\lambda t))$$

je v našem modelu dána

$$S(t) = \Phi(-1,31377 \ln(0,00966t)),$$

kde Φ je distribuční funkce normálního rozdělení.

Graf 6. 2: Odhadnutá survival function

Zdroj: ÚP Vsetín, vlastní výpočty

Z grafu 6. 1 vidíme, že v prvních dnech nezaměsttnosti je velmi nízká pravděpodobnost získání práce. Vysvětlují si to jako období, po které nezaměstnaný „vstřebává“ status nezaměstnaného, odpočívá a připravuje se na hledání nového zaměstnání.

Zhruba mezi 7 až 110 dnem roste šance na získání práce až do svého maxima. Příčiny proč tomu tak je, jsem popsala v podkapitole 5. 1. 4. 1. Okolo 110 dne trvání nezaměstnanosti je pravděpodobnost na nalezení zaměstnání největší. Zároveň období nezaměstnanosti do 3 měsíců lze považovat za jakousi pomyslnou hranici pro přirozenou míru nezaměstnanosti, která existuje v každé tržní ekonomice. Jedná se o důsledek frikcí a strukturálního přizpůsobování potřebám trhu.

Po přibližně 110 dnu délky trvání nezaměstnanosti pomalu klesají šance přejít ze sledovaného souboru nezaměstnaných do skupiny zaměstnaných. A pomalu se vyčleňuje skupina dlouhodobě nezaměstnaných. Dlouhodobou nezaměstnaností nazýváme stav, kdy si osoby hledají práci déle jak 12 měsíců. Při delší době nezaměstnanosti pracovníci ztrácejí velkou část svých pracovních dovedností a návyků a je pro ně mnohem více obtížnější znovu nalézt uplatnění na trhu práce. Také se projevuje určitá selekce a postup osob z rizikových skupin, tzn. je zvýšená pravděpodobnost výskytu osob s menšími schopnostmi a produktivitou práce, ať již z důvodů tělesného handicapu, nižší kvalifikace či věku.

Výsledky odhadu koeficientů získaných v *duration analysis* ukazuje tabulka 6. 1.

Tab. 6. 1: Výsledek duration analysis

Variable	Coefficient	Standard Error	b/St.Er	P[Z >z]	Mean of X
Constant	4.377956407	.34110530E-01	128.346	.0000	-
POH	.446290515,700000	.11909255E-01	3.747	.0002	.45417058
ROD	.5569380043E-01	.11670216E-01	4.772	.0000	1.6770018
BYD	.2508991717E-01	.11457521E-01	2.190	.0285	.57490343
VZD	-.6353227584E-01	.71048866E-02	-8.942	.0000	3.2220482
ZDR	.6502579767E-01	.80970163E-02	8.031	.0000	1.4615304
VEK	.7069933416E-02	.69754472E-03	10.135	.0000	34.363426

Zdroj: ÚP Vsetín, vlastní výpočty

Všechny odhadnuté koeficienty β (krom β pro bydliště) jsou z hlediska našeho modelu signifikantní na 1% hladině významnosti.

Tuto hladinu významnosti jsem zvolila záměrně, protože v aplikované ekonometrii obecně platí, že čím větší je datový soubor, tím menší by měla být hladina významnosti. Konkrétní podoba rovnice

$$E[\ln t_i | x_i] = x_i^T \beta$$

po odhadnutí koeficientů v *duration analysis* má následující podobu

$$E[\ln t_i | x_i] = 0,04463POH_i + 0,05569ROD_i + 0,02509BYD_i - 0,06353VZD_i + 0,065026ZDR_i + 0,0070699VEK_i.$$

Vyjadřuje očekávanou „log–délku“ nezaměstnanosti (tzn. čas t_i je argumentem logaritmické funkce) závislou na jednotlivých proměnných s příslušnými odhadnutými koeficienty β .

6. 3. 1 Hodnocení výsledků z hlediska jednotlivých vysvětlujících proměnných

Z předchozí rovnice jasně plyne závislost délky trvání nezaměstnanosti v okrese Vsetín na vysvětlujících proměnných (pohlaví, rodinný stav, bydliště, úroveň vzdělání, zdravotní stav a věk). Pojd' me se nyní podívat do jaké míry jednotlivé vysvětlující proměnné (demografické faktory) ovlivňují délku trvání nezaměstnanosti.

6. 3. 1. 1 Pohlaví

Hodnota odhadnutého koeficientu $\beta=0,04463$ nám říká, že ženy jsou oproti mužům při hledání zaměstnání znevýhodněny, jejich

doba trvání nezaměstnanosti za jinak stejné vybavenosti (hodnota ostatních proměnných je stejná) bude vyšší. Vyšší nezaměstnanost žen lze vysvětlit nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání. Co se týče vysokoškolského vzdělání, mají muži oproti ženám převahu. Ženy dominují v základním vzdělání a ve středním odborném vzdělání s maturitou.⁵ Nezanedbatelnou roli hraje i možnost těhotenství, které ženu na delší dobu vyřadí z pracovního procesu. Takováto žena představuje tedy pro zaměstnavatele nejistotu.

6. 3. 1. 2 Rodinný stav

Také rodinný stav má vliv na délku nezaměstnanosti. Kladná hodnota odhadnuté β napovídá, že délka nezaměstnanosti je pozitivně korelována s rodinným stavem. Hodnota koeficientu β se násobí s kódem rodinného stavu, tedy svobodný/á bude mít kratší dobu nezaměstnanosti oproti osobě ženaté/vdané, ta na tom zase bude lépe ve srovnání s rozvedeným/rozvedenou. Nejhůře na tom bude vdovec/vdova.

Tento závěr lze vysvětlit předpokladem, že pro určitou věkovou skupinu je charakteristický určitý rodinný stav. Například s rostoucím věkem stoupá pravděpodobnost, že svobodný/á uzavře sňatek, tzn. přejde do kategorie ženatý/vdaná apod.

⁵ ČSÚ

6. 3. 1. 3 Bydliště

Zde se ukazuje, že kratší dobu nezaměstnanosti mají lidé bydlící na vesnici ve srovnání s lidmi bydlícími ve městě. Očekávala jsem opačný výsledek na základě předpokladu, že ve městě je více pracovních příležitosti a možností se uplatnit. Tato vysvětlující proměnná se ukázala pro náš model nesignifikantní na 1% hladině významnosti.⁶

6. 3. 1. 4 Úroveň vzdělání

Tady se potvrdilo moje očekávání, že s rostoucím stupněm dosaženého vzdělání bude klesat délka trvání nezaměstnanosti. Nabízí se nám intuitivní vysvětlení, jedním z nejdůležitějších kritérií, podle kterých si zaměstnavatel vybírá své pracovníky, je dosažené vzdělání. Podle dat z ČSÚ se ukazuje, že nejmenší mírou na nezaměstnanosti se podílí vysokoškoláci. Vysokoškoláci jsou více kvalifikovaní a zastávají náročnější funkce. Také lidé s nedokončeným základním vzděláním nebo pouze s dokončeným základním vzděláním představují pro zaměstnavatele nekvalifikovanou pracovní sílu. Často jde o lidi s určitými specifickými charakteristikami (patří sem část recividistů, osoby propuštěné z napravného výchovného zařízení, alkoholici, ...).

⁶ Když jsem provedla odhad bez vysvětlující proměnné „bydliště“ získala jsem téměř stejné výsledky, proto tyto nekomentuji. Na požádání jsou k dispozici u autorky.

6. 3. 1. 5 Zdravotní stav

Opět se potvrzuje intuitivní předpoklad, že čím lepší zdravotní stav uchazeče o zaměstnání, tím kratší je jeho doba nezaměstnanosti. Nejhorší jsou na tom osoby v plném invalidním důchodu. Mezi ně patří mentálně a fyzicky handicapovaní, kteří jsou kvůli svým handicapům v konkurenci se zdravými znevýhodněni. Nutno podotknout, že ze strany státu jsou snahy začlenit tyto lidi do pracovního procesu, např. zákonem ustanovená povinnost zaměstnavatele s vyšším počtem zaměstnanců zaměstnávat určitý počet invalidů.

6. 3. 1. 6 Věk

Jak ukazuje odhadnutý koeficient β , délka nezaměstnanosti pozitivně koreluje s věkem. S rostoucím věkem se jedinec horší začleňuje do pracovního procesu, prodlužuje se doba, po kterou nezaměstnaný hledá práci. Navíc lidé v předdůchodovém věku mají omezenější možnosti získat novou práci, protože jim do důchodu zbývá jen málo let.

7. Závěr

Je nesporné, že nezaměstnanost je v dnešní době jedním z největších ekonomicko-sociálních problémů celého vyspělého světa. S jeho řešením se potýkají politici a ekonomové jen velice těžko, a to i přes rostoucí výdaje spojené s bojem proti nezaměstnanosti.. Kde tedy hledat řešení?

Podle mého názoru se musí na celý problém nahlížet ze širších souvislostí a z dlouhodobějšího pohledu. Úspěšně zvládnutý boj s nezaměstnaností není výsledkem přímé politiky vlády na trhu práce. Je to především výsledek fungování ekonomiky jako celku. Stát nikdy nemůže sám o sobě zlomit problémy s nezaměstnaností, pokud se bude soustředit pouze na ně.

8. Seznam použité literatury:

- Cahlík, Tomáš, Makroekonomie, Praha, Karolinum, 1998
- Dornbush R. , Fisher S. , Makroekonomie, SPN a Nadace Economics, 1994
- Frank, R. H. , Mikroekonomie a chování, Nakladatelství Svoboda, Praha, 1995
- Greene, H. William, Econometric Analysis, Prentice-Hall, Upper Saddle, 2003
- Hájek, M. a kol. , Makroekonomická analýza české ekonomiky 1997, ČNB, Institut ekonomie, Praha, 1997
- Horálek, M. , Vývoj hospodářství, zaměstnanosti, trhů práce a migrace v České republice v letech 1990 až 1997, VÚPSV, 1997
- Ing. O. Knoll, CSs. , Druhy nezaměstnanosti a příčiny jejich vzniku, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, Praha 1993
- Janáček, K. , Proč je míra nezaměstnanosti v ČR tak nízká?, ČSE 1994
- Jonáš, Jiří, Ekonomická transformace v České republice, Management Press, Praha, 1997.
- Jurajda Štěpán, Tannery J. Frederick, Unemploument Durations and Extended Unemployment Benefits in Local Labor Markets,
- Kouba, K. , Vodička, J. . Janáček, K. , Proč je naše míra nezaměstnanosti tak nízká? Česká společnost ekonomická, Praha, 1994
- Mareš, Petr, Nezaměstnanost jako sociální problém, Sociologické nakladatelství, Praha, 1998
- Mlčoch, L. , Institucionální ekonomie, Praha, Karolinum, 1996
- Samuelson, A. Paul, Nordhaus: Ekonomie, Nakladatelství Svoboda, Praha, 1995
- Slabý, Tomáš, Vývoj nezaměstnanosti v ČR od roku 1900

Šafaříková a kolektiv, Transformace české společnosti 1989 – 1995,
DOPLĚK, Brno, 1996
Šrein Z. , Mechanismy hospodářské politiky Evropské unie, VŠE 2000
Urban, L. a kol. , Hospodářská politika, Praha, Victoria publishing,
1996
Víšek, Á. Jan, Selected Statistical Methods, Karolinum, Praha, 2003
Woolgridge, M. Jeffery, Econometric analysis of Cross Section and
Panel Data, The MIT Press, London, 2002

Periodika:

Časopis Ekonom 47/2000.

Ekonom

Euro

Hospodářské noviny

Mladá fronta

The Economics

Týden

Prameny:

Aktuality ČSÚ

ČSÚ, Časové řady základních ukazatelů statistiky práce 1948 – 1995

ČSÚ, Práce, mzdy, Trh práce v ČR 1993-2001

ČSÚ, Souborné publikace, Ukazatele hospodářského a sociálního
vývoje ČR

za 1990 - 3. čtvrtletí 2002

Employment Europe

Patria

ČSÚ, Statistická ročenky ČR 1990-2002

Internetové stránky:

<http://upvsetin.ion.cz/default.asp>

<http://www.czso.cz/kraje/zl/hlavni/index6.htm>

<http://www.czso.cz/kraje/zl/tab/sldb/7218a010.xls>

www.cnb.cz

www.czso.cz

www.euroskop.cz

www.mpsv.cz

www.vupsv.cz (Výzkumný ústav práce a sociálních věcí)

http://www.cssz.cz/infopage/ossz_vsetin

9. Seznam použitých zkratek

BYD	Bydliště
CPE	Centrálně plánovaná ekonomika
ČSÚ	Český statistický úřad
HDP	Hrubý domácí produkt
ILO	Mezinárodní organizace práce
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
POH	Pohlaví
ROD	Rodinný stav
RVHP	Rada vzájemné hospodářské činnosti
TZP	Těžké zdravotní postižení
ÚP	Úřad práce
VEK	Věk při evidenci na ÚP
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil
VZD	Nejvyšší stupeň dosaženého vzdělání
ZDR	Zdravotní stav
ZPS	Změněná pracovní schopnost